

# Balkan Savaşı Hikâyelerinden Yansıyan Çocuk ve Kadınlar

Şeyma BÜYÜKSAVAŞ KURAN  
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.  
bkavasseyma@hotmail.com.

**Özet:** Osmanlı hâkimiyetinde iken huzur içinde yaşamalarına rağmen Sırp, Bulgar, Rum, Arnavut ve Karadağlılar, milliyetçilik akımının yayılması ve bazı büyük devletlerin kışkırtmasıyla farklı zamanlarda Osmanlı'ya karşı ayaklanırlar, savaş açarlar. Bu süreçte 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve 1912-1913 Balkan Savaşları ile Balkanlar Osmanlı'dan kopar. Bu kopuş sırasında yaşanan savaşlarda eli silah tutan Türk ve Müslüman erkekler vatanlarını, namuslarını kurtarmak amacıyla cephelere koşarken arkalarında savunmasız yaşlılar, analar, hamile taze gelinler ve her yaşta çocuk bırakmak zorunda kalmışlardır. Erkekler savaşta bin türlü vahşetin içinde şehitliğe ererken arkada açlık, korku ve gözyaşıyla bıraktıkları kişiler, asırların görmediği soykırımı ve sürgünü yaşarlar. Balkan Savaşları sırasında yaşanan bu olaylar belli başlı yönleriyle tarihin kanlı ve tozlu sayfalarında yerlerini alırken edebiyat da bu yaşananları fert düzeyinde bir taraftan ve daha çok da şiirle, diğer taraftan da hikâye ve romanla dile getirmekte, bu insanlık dramını nesilden nesile anlatmaya devam etmektedir. Bu çalışmada, Balkan Savaşı yıllarında kaleme alınmış hikâyeler, cephe gerisinde kalan çocuk ve kadınların durumları açısından ele alınacaktır. Yüzyıllar boyunca savaşın en çirkin yüzüne maruz kalan kadın ve çocukların Balkan Savaşındaki durumları, o döneme ait hikâyeler yardımıyla resmedilecektir. 1908-1918 yılları arasında kaleme alınan bu hikâyelerin bazıları; babaları, eşleri ya da oğulları savaşa gittikten sonra yurtlarında kalan kadın ve çocukların yaşadıkları binbir çeşit eziyet ve yok edilme konu edilmektedir. Yine bu kadın ve çocuklardan yurtlarından kopup Anadolu'ya sığınmak üzere sürgün yolculuğuna çıkan ya da Anadolu'ya ulaşmayı başarabilenlerin de ölüm, korku, açlık ve kimsesizlik uçurumunda kayboldukları dile getirilmektedir. Annesini, kardeşlerini korumak zorunda kalan on üç yaşında çocuk erkekler, Anadolu'ya geldiklerinde çeşitli sebeplerle hayal kırıklıkları yaşayan göçmen hanımlara da yine bu sayfalarda tesadüf edilmektedir.

**Anahtar kelimeler:** Balkan Savaşı, hikâye, kadın, çocuk .

## Balkan savaşı hikâyelerinden yansıyan Çocuk ve kadınlar

Osmanlı bilindiği gibi çok uluslu bir devlettir. Milliyetçilik akımının ortaya çıkmasına kadar bu uluslar Osmanlı Devleti'nde milli varlıklarını koruyarak memnun bir halde yaşamakta idiler. Milliyetçilik akımının yayılmasıyla birlikte Balkanlarda yaşayan farklı uluslar ayaklanmaya başlamışlar Balkanlar'da ayrı bir politikası olan Ruslar tarafından da kışkırtılmışlardır. Bu süreçte bağımsızlıklarını kazanan Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan birleşerek Türkler'i Avrupa'dan kovmak amacıyla Osmanlı'ya savaş açarlar. 1912-1913 tarihlerinde gerçekleşen bu savaşın sonunda Londra Barış Antlaşması'yla Osmanlı Devleti Trakya'daki topraklarını kaybeder. Savaş sonunda çıkar kavgasına düşen Balkan Devletleri'nin arasındaki savaş fırsat bilen Osmanlı Devleti II. Balkan savaşına katılarak İstanbul Antlaşması'nı imzalar ve I. Balkan Savaşı'nda kaybettiği bazı toprakları geri alır.

Görüldüğü gibi tarihi olaylar başlangıç, bitiş ve sonuç itibarıyla özetlendiğinde bir iki paragrafa sığabiliyor. Oysaki bu dönemde insan, fert düzeyinde yaşananların tahminlerimizden ve anlayışımızdan yazık ki çok uzak olduğunu ve tam anlamıyla, gerçek boyutlarıyla dile getirilemediğini söylemek gerek. Günümüz dünyasında yaşanan ve neredeyse naklen izleyebildiğimiz savaşların içler acısı görüntüleri bu hali bir parça olsun yansıtabilmektedir.

93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'yla Balkanlar'da başlayan soykırım hiç aralık vermeden Balkan Savaşları'yla devam etmiş "Osmanlı'nın, Balkanlar'daki altı yüzyıllık tarihinin evlatları olan Balkan Türkleri, bu iki harpte insanlık tarihinin en kanlı etnik temizliğine ve sürgününe maruz kalmışlardır."<sup>37</sup> Erkeği, kadınıyla yaşlısı çocuğuyla binlerce insan vatanlarından sürülmüş, binlercesi insanlığı utandıracak vahşetle, katliamla karşı karşıya kalmışlardır. Bugün tarihi belgelere dayandırılmadan, araştırma ve incelemeye yanaşmadan Türkler aleyhine ortaya iddialar atılırken Balkan Savaşı öncesinde ve sonrasında yaşananlar ne sorgulanmakta ne de gündem işgal etmektedir. Tarihin tozlu sayfaları bu konuda derin bir suskunluk yaşarken bu

<sup>37</sup> Nesime Ceyhan, Balkan Savaşı Hikâyeleri, s. 18.

katliamı yaşayan milletin fertleri de ateşten ateşe atıldığı, beladan belaya uğradığı için hangi bir derdine yanacağını şaşırılmış bir halde gözyaşları içinde kalmıştır.

Tarihin sustuğu noktada konuşmaya başlayan edebiyat, Balkan Savaşı yıllarında yaşanan acıyı, çekilen çileyi, şiir ve hikâye gibi türlerle günümüze dek anlatmaya devam eder. Özellikle bu dönemde -az sayıda olsa da- yazılmış hikâyelerde Balkan Savaşları'nın sıradan insana yansıyan yüzünü görebilmek mümkündür. Evini, ocağını yaşlı anasını, eşini ve yeni doğmuş çocuğunu bırakıp giden nice Türk gencinin çilesi, kahramanlığı bu hikâyelerde dile gelirken savaş cehenneminde kavru lan nice kadın ve çocuk da “enkaz-ı beşer” gibi bu hikâyelerin sayfalarında savrulur. Bu çalışmada bahsi geçen hikâyelerdeki kadın ve çocuklar ele alınacaktır. Oğlunu, kocasını, damadını, nişanlısını savaşa gönderen; namusunu, çocuklarını korumak amacıyla cephe gerisinde ayrı bir savaş veren, kimsesizlikle, açlıkla, hastalıkla, bin bir çeşit korku ve tehlikeyle mücadele eden kadınların ve yaşamak, güvende olmak, bir ana babaya sahip olmak, beslenmek, barınmak gibi temel ihtiyaçlarından mahrum kalan çocukların savaş denilen canavarın dişleri arasından nasıl kayıp gittiği hikâyelerden seçilen örneklerle gösterilecektir.

## Savaşın Şahitleri ve Kurbanları: Çocuklar

Balkan hikâyelerine çocuk konusu çerçevesinde bakıldığında bu hikâyelerde yer alan çocukların dünya yüzünde gördükleri ve yaşadıkları tek gerçeğin savaş ve onun sonuçları olduğunu söylemek gerekir. Neler olup bittiğini pek anlamasalar da yaşananlardan en fazla etkilenen çocuklardır. Daha Balkan Savaşları başlamadan önce Osmanlı'nın elinden çıkmış topraklarda yaşanan şu olayları korku dolu gözlerle izlerler: Göçe zorlanan insanlar eşyalarını satılığa çıkarmışlardır. Bulgarlar kaleleri yıkmaya devam eder. Kimsesiz ve korumasız kalan Türkler birbirlerine sığınır. Kahvelerde hicret edenlerden bahsedilir, gelen mektuplar okunur. Her akşam birileri daha vedalaşır, helalleşir, gidenlerin ardından dualar edilir. Camilerde kalabalık cemaatle namazlar kılınır, Allah'a yalvarılır, hazin sureler okunur, Fatih'a'yla ruhlar teselli bulur. Bir gün kalelerdeki toplarını almak için İstanbul'dan Türk askerleri gelir ve Vidin kalesi dibinde boru çalar. Çaldıkları borudan yükselen ses ile Vidinliler, Osmanlı günleri geri geldi, Tuna tekrar Osmanlı Devleti'nin oldu sanıp bir dakikalığına sevinip, heyecanlanır, çocuklar koşturur. Fakat bir anlık sevinçten sonra bunun gerçek olamayacağını, Vidin'de tekrar Türk sancağının dalgalanamayacağını ve bu kale dibinde böyle bir borunun bir daha çalınamayacağını fark ederek ümitsizlik ve matem içinde kalırlar. Tüm bu yaşananlara bir çocuk şahit olmakta ve onları dile getirmektedir.

Balkan Savaşı hikâyelerinde babası savaşa gidince anneleriyle ve evin yaşlılarıyla kalan bebekler ve çocukların fazlalığı dikkat çeker. Savaşı, toprağı, vatani, idrak edemeyecek yaşta olan bu çocuklar ya annelerinin kollarından zorla kopartılarak fırınlarda yakılır, süngü ya da dipçik darbeleriyle annelerinin gözleri önünde öldürülür, ya da boğazları kesilir. Bunlar arasında daha dünyaya gelmeden annesinin karnında iken öldürülen ya da yakılan çocuklar da vardır. Pek çok çocuk düşman askerleri tarafından çeşitli yollarla öldürüldükten sonra şefkatli bir mezar toprağına dahi kavuşamaz ve cesetleri yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanır. Yaşı biraz daha büyük olan çocuklar; annelerini, köylerini savunmak için gayret ederler. Ama onlar da kardeşlerinin akibetinden kurtulamazlar ya samanlığın içinde yanarak ya da düşmanın çok çeşitli silahlarıyla vurularak şehit olurlar. Sekiz yaşından küçük kızların çirkin ve zayıfları öldürülür, güzel ve kuvvetlileri vaftizlenerek Bulgaristan'a gönderilir.

Hikâyelerde çok sayıda çocuğun zehirlenerek öldürüldüğü Yunanlı bir askerinin defterinde şöyle anlatılır: “Bütün bakkallar Türk çocuklarına şeker satarken içine selimani pastilleri karıştırıyor. Çocuklar da bu suretle derhal sancılanıyor, ölüyor. Ne yapalım, kolera!” (Kanlı Sahifeler, s.162) Görüldüğü gibi çocukların biyolojik silah yöntemiyle öldürüldüğü bir Yunan askerinin ağzından alaycı bir biçimde anlatılmıştır.

Dul analarının tek ümidi ve neşesi olan, yıllar yılı tüm zorluklar göğüslenerek büyütülen ve gün gelip anaları yaşlandığında onlara bakacak olan çocuklar, anaları ne kadar karşı çıksa da elleri silah tutunca eğitimlerini, işlerini bırakıp cepheye koşarlar. Kimi gözlerinin önünde katledilen kardeşlerinin ve babasının intikamını almak için, kimi vazife, kimi vatan, namus diyerek, kimi de sadece Müslüman ve Türk olduğu için yok edildiklerini anlayarak eğitimlerini, işlerini bırakıp cepheye koşarlar. Bu çocukların durumunu bir şehidin mezar taşına yazılmış şu mısralarda bulmak mümkündür:

Yetim idim, anam beni büyüttü  
Evimizde kara baykuşlar öttü  
Kulübemiz viran kaldı, inledik  
Mezarcıgım nerededir bilmedik  
Türk oğlunun ölüm okşar başını  
Akıtmadan babası için yaşını. (Bir Şehidin Kitabesi, s.68)

Ölüm saçan düşman askerinden evlerini ocaklarını bırakıp Edirne'ye, İstanbul'a, Bursa'ya kaçan Türk ailelerinin çocukları bu sürgün yolculuğunda şöyle resmedilir: “Bindiğimiz vapur son derece kalabalıktı. Muhacir aileleri, çocukları kundaklarında bütün güverteyi kaplamışlardı. O mini mini yavrucakların ihtimal bakılamamaktan ihtimal sayısız doldurdukları binaların havasızlığından yüzleri gözleri hep çiban içinde idi.

(Edirne'den Bursa'ya s.192.) Küçük çocuklar deniz tutmasından sapsarı olmuş, soğuk rüzgârın tesiriyle titreyiyorlardı ki, işte orada genç bir kadın on günlük yavrusunu yere bırakmış, onun açlık feryatlarını işitemiyor bile, muttasıl başını koyacak bir yer arıyor ve soğuk bir rüzgâr bu sefillerin üstüne kim bilir o esnada hangi hastalığın tohumlarını serpererek geçiyordu. (Edirne'den Bursa'ya s.193.)

Sürgün yolculuğundan sonra ulaştıkları yerlerde de yine yokluk, açlık, kimsesizlik devam eder. Mezar taşları arasında saklambaç oynayan çocuklar, evlere besleme alınmak üzere kendilerine göz dikilen küçük kızlar, sığındıkları medreselerin loş ve isli odalarında ip beşikte avaz avaz ağlayan yolda doğmuş bebeklerle onları susturmak için ellerini çırpın akraba çocukları hikâyelerde yer alır. Bu çocukların bir kısmı sürgünden sonra geldikleri Edirne'de, Bursa'da, İstanbul'da hicret günlerini ve ondan öncesinde yaşananları bir dev masalı gibi korka korka dinleyerek büyürler. Yine bu çocuklardan bazıları da soğuğa, kimsesizliğe, açlığa dayanamaz ve tek dayanağı olan anasının da kör olmasıyla birlikte dilencilığe başlar.

Çocuklar muhacir olarak geldikleri topraklarda vatan nedir, vatan hasreti nedir bu duyguları da son haddinde yaşarlar. *Sıla Hediyesi*'nde anlatıcı konumunda olan çocuk, vatana duyulan özlemi babasının Tuna'dan bir testi içinde gelen hediyeye suyu, zemzem gibi, şifalı bir şurup gibi içmesinden anlar ve Tuna'nın artık bizim olmadığını öğrendiğinde boğazı düğümlenir.

## Namusu Canından Önce Gelenler: Kadınlar

Balkan hikâyelerinde savaşın en çirkin yüzüne maruz kalan kişiler kadınlardır. Onlar öncelikle savaşa asker gönderen ana ve eşlerdir. Oğullarını yetiştirmek, okutmak için her türlü çileye katlanan, gece gündüz dikiş diken ve günü geldiğinde yine oğulları tarafından bakılacağını uman, evladının mürüvvetini görmeyi hayal eden dul analar ne kadar karşı çıksalar da oğullarının savaşa katılmasına engel olamazlar. Tek ümidi ve yaşama sebebi oğlu, şehit olunca da bir meczup gibi onun mezarı başında ağlayarak ömürlerini geçirirler. Bu kadınlardan bazıları da açlıkla ve torunlarının bakımıyla savaşmak zorunda kalır.

Eşlerini askere, savaşa gönderen hanımlar da “Yavrum, babacığın vatanın hizmetine gitti. İnşallah şan ve şerefle döner ve o zamana kadar senin sevgili varlığına kendi hayatımı siper koyarak ben seni muhafaza ederim” diyerek kendilerini evlatlarını korumaya adanır. (Edirne'den Bursa'ya, s. 189)

Analarda da, gelinler de evlatlarını ve eşlerini savaşa göndermek istemezler. Ama onlardan biri yan çizer ve gönüllü olarak askere gitmekten vazgeçerse “muharebeden firar eden bir kocaya, bir evlada malik olmanın utanç verici olduğunu idrak edip, hakiki bir Türk kıızı olduklarını ispat ederek” evlatlarına ve eşlerine kızarlar, kin beslerler ve onları savaşa gitmeye zorlarlar. (Baba-Oğul, s. 259.)

Balkan hikâyelerinde oğulları ve eşleri askere gittikten sonra çocuklarla ve yaşlılarla kalan kadınların karşılaştıkları felaketler korkunçtur. Kimi kılıçtan geçirilir, kimi fırınlarda yakılır, kiminin çocuğu gözü önünde katledilir. “Bir genç kadını öldürmek on beş düşmanı öldürmektir” (Beyaz Lâle, s. 221) diyen düşman askerleri “İslam unsuruna evlat, Türk ordusuna asker yetiştiren” (Kanlı Sahifeler, s. 165) Türk kadınlarına büyük bir öfke ve düşmanlık beslerler. Barış zamanlarında kendilerine yüz vermeyen nazlı ve vakur şehirlî hanımların intikamını gittikleri köylerdeki hanımlardan çıkarırlar. İslam hanelerindeki kadınların muayene bahanesiyle çarşaflarını, peçelerini yırtarlar. Onları döverek, sırtlarında beş altı sopa kırarak soyarlar. Türk subaylarının İstanbullu hanımlarını ve kızlarını da kendilerine iğrenç bir eğlence vasıtası yaptıktan sonra süngülerler. Geldikleri yerlerdeki kadınları, renklerine göre gruplara ayırır ve askere dağıtırlar, sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar olan kadınları kesip cesetlerini şehrin dışındaki hendeklere gömerler, çok ihtiyar kadınları Hıristiyan olmaya zorlarlar. Düşman askerinin en büyük eğlencelerinden biri de Türk ve Müslüman dolu camileri yaktıktan sonra caminin içinde saçları tutuşan kadınların pervane gibi dönüşünü izlemektir. Kadınlar karşılaştıkları bu tür vahşet, gördükleri hunharca eziyetlerden sonra korkudan, acıdan, utançtan ağlarlar, yüzlerini kapatırlar, akıllarını, dillerini kaybederler. Vücutları paramparça olur, kan ve saç yığımında, yanık kokusu içinde o çok geç gelen kurtuluşa, ölüme kavuşurlar. Ölüm, namusu canından önce gelen bu kadınlar için en büyük kurtuluştur. Bu kadınlardan bazıları “Öldürün beni... Allah'ın, Peygamberin huzuruna bakire ve mazlum olarak çıkıp sizi şikâyet edeceğim” (Kanlı Sahifeler, s. 165) diyerek inancına sarılır ve onurunu koruyarak, dik durmaya çalışır.

Bütün bu zulümlerden kaçmayı başarıp sürgün yolculuğuna çıkan kadınlardan bir kısmı yolculuk sırasında düşman askeri tarafından yakalanırlar. Zorlukla bulabildikleri arabaları yayılım ateşine tutulur. Çocukları gözleri önünde öldürülür. Bazıları kemerlerle boğulur, bilezikleri kolları kesilerek alınır, yüzükleri parmaklarının derisi soyularak çıkartılır; çorapları, ayakkabıları bile alınır. Kendilerini zorlukla bir gemiye atabilmiş kadınlar da öncelikle hastalıkla sonra da daha vapurda iken başlayan çevrenin baskısıyla ve kötü muamelesiyle karşılaşırlar. Edirne'den Bursa'ya adlı hikâyede hastalıktan titreyen, ter içinde kalan ve biraz nefes alabilmek için peçesini kaldıran bir göçmen hanım hem polis hem de diğer insanlar tarafından “Hanım yüzünü kapa, edebini takın, burası İstanbul değil, Anadolu” gibi sözlerle uyarılır. Bu yolculuğun sonunda İstanbul'a, Edirne'ye ya da Bursa'ya gelebilmiş olan kadınları da buralarda ayrı zorluklar bekler. Geldikleri bu topraklarda yeterli ilgiyi bulamazlar, medreselerin köhne odalarında açlıkla, hastalıkla, soğukla, çocuklarının ya da torunlarının bakımıyla savaşır. Kendilerine yardım eli uzatılmaz ama kız çocuklarına hizmetçi alınmak üzere

göz dikilir. Halkın gereken ilgiyi göstermemesi ve içinde buldukları imkânsızlıklar sonucunda sağlıklarını kaybederler. “Samatya’da Bir Gece” adlı hikâyede böyle bir kadının sonunda kör olduğu ve çocuğuyla beraber dilenmeye başladığı görülür.

Rumeli’den İstanbul’a ya da Anadolu’ya sığınabilmiş kadınlar, buralardaki Türk ve Müslüman soydaşlarının Balkanlarda yaşanan vahşetten habersizmiş gibi davranmaları karşısında büyük hayal kırıklığı yaşarlar. Bu hayal kırıklığı yaşayanlardan biri, babası Makedonya çetelerinin eliyle vahşice öldürülen, kocası ve çocukları da düşman ayakları altında inleye inleye ölen Selanikli Ayşe Hanımdır. Selanik’in teslimi sırasında bir zamanlar müşterisi olduğu mağazanın Rum sahibi tarafından saldırıya uğrar ama namusunu kurtarmayı başararak İstanbul’a canını atar. İstanbul’a geldiğinde Rumeli’de mahvedilen yüz binlerce Müslüman’ın, Türk’ün haberinin sanki buraya gelmemiş gibi İstanbul bey ve hanımlarının zevk ve eğlencelerine devam etmesine şaşırır. Yine Müslüman ve Türk hanımlarının Rum mağazalarından alışveriş etmesine dayanamaz ve şöyle haykırır: “İşte kardeşçiklerim siz böyle kanlı katil bir herifin kardeşinden mal alıyorsunuz. Bu paraların nereye gittiğini bilmiyorsunuz. Hep işte benim ve sizin gibi Müslüman ve Türk hanımların alın teri döken kocalarınızdan alıp bu hınzır heriflere döktüğümüz paralarla Averoflar, toplar, tüfekler alındı. Analarımız, babalarımız, evlatlarımız hep bizim paralarımızla alınan toplarla, tüfeklerle şehid edildi. Averof zırhlısını Yanyalı bir Rum’un verdiği para ile aldılar. O ölenler...şehid edilenler sizin kardeşleriniz değil mi? Yüreğiniz bu heriflerle alışverişe nasıl razı oluyor? Sizde Müslüman kalbi, Türk yüreği yok mu?” (Selanikli Ayşe Hanım, s.206)

Rumeli’den gelen hanımlar, muhacirlerin yaşadığı sıkıntılar ve onlara ilgi gösterilmemesi, Türk mahallelerinin çamurdan, tahtadan evleri, taşları bozuk kaldırımları, kirli fakir dükkânları, kahvelerdeki işsiz güçsüz insanları karşısında da hayal kırıklığına uğrarlar. Buna karşın Ermeni mahallelerindeki temizliğe, düzene ve kahvehanelerin azlığına şaşırırlar. Bu zıtlık karşısında “Niçin her şey Türklüğün küçüldüğünü böyle gösteriyor?” diye dertlenen muhacir hanımlardan biri güneşin altında gösterişi, inceliği ve güzelliği ile parlayan Yeşil Türbe ile karşılaşır. Muhitinin sefaleti arasından sıyrılan bu yüksek ve ulvi güzelliğe sahip türbeden içeri girer. Çinilerin latif renkleri, hatların güzel şekilleri karşısında içi iftiharla dolar. Böyle bir eseri meydana getiren Türk dehasına hayran olur, biraz önce Türk mahallelerinde gördüğü sefaleti, küçüklüğü unuttur. “Bu nefis eseri vücuda getiren âli zevkli millet asla ölmez” diyerek, milletin bir gün eski ulviyetini, eski büyüklüğünü hatırlayacağına emin olur. Bütün olumsuzluklara rağmen Yeşil Türbe sayesinde gelecek günler için ümitlenir. (Edirne’den Bursa’ya, s. 199)

## Sonuç

1908-1918 yılları arasında yazılan Balkan hikâyeleri çocuk ve kadın bağlamında incelendiğinde, Balkanlar’da yaşanan savaşın, soykırımın ve sürgünün en çirkin yüzüne çocuk ve kadınların maruz kaldığı görülür. Masum ve çaresiz anne karnındaki bebekler, küçük çocuklar yakılarak, süngülenerek, kesilerek, dini ve geçmişi unutturularak yok edilir. Çok sayıda çocuk, yetim, öksüz kalır. Bir kısmı da sürgün yolcuğunda öldürülür. Hicret ettikleri topraklarda da açlık, kimsesizlik, perişanlık içinde kalırlar. Bütün bu yaşananlar sırasında hikâyelerin arka planında hiç dinmeyen bir çocuk ağlaması duyulur ve mini mini ellerini semaya kaldırarak dua eden çocuk silueti gözler önünden gitmez.

Balkan Savaşı’nı konu eden hikâyelerde kadınların karşılaştığı durumlar hikâyeleri okuyanları insan olmaktan utandıracak özelliktedir. Ömer Seyfettin’in çok bilinen Beyaz Lâle adlı hikâyesi bu durumların derecesini ve korkunçluğunu gözler önüne serer. Kadınlar Türk ve Müslüman halkın bekasının temeli oldukları için ayrı bir düşmanlıkla karşı karşıya kalırlar. Sadece canları değil canlarından çok daha fazla değer verdikleri namusları, evlatları, eşleri, vatanları ellerinden alınır. Bu kadınlar için ölüm bir şanstır, en temiz ve kolay bir kurtuluştur. Fakat onlar özellikle namusları paramparça edilmeden, gözleri önünde evlatları süngülenmeden bu kurtuluşa eremezler. Hicret ettikleri topraklarda da yalnızlık, açlık, hastalık ve kimsesizlik içinde kalırlar.

Balkan Savaşı yıllarında toplumsal gerçekçilikle kaleme alınan bu hikâyeler baştan sona okunduğunda hepsinin de aynı tarihi gerçekleri yansıttığı görülür. Yazarların aynı gerçekleri ya da hayali üstelik birbirini tamamlayacak şekilde dile getirmeleri dikkat çekicidir. Bahsi geçen hikâyeleri Balkan savaşı yıllarında Türk ve Müslüman halkın yaşadığı soykırımın bir aynası kabul etmek ve özellikle tarih öğretiminde kullanmak yerinde olacaktır.